

Ooievaars, het voorjaar en graslandbeheer

Storks in spring and pasturemanagement

D. A. Jonkers

Sinds de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels is begonnen met het fokken van Ooievaars (zgn. project-ooievaars) zijn er enkele gevallen bekend van nestelpogingen op plaatsen waar zich geen nesten bevonden. Meestal gebeurde dit in de omgeving van één van de nu zeven buitenstations. Bekend zijn die van Graafland bij het Ooievaarsdorp het Liesveld, waar project-ooievaars een nest bouwden op het dak van een boerderij en van Kootwijkerbroek waar op een voedersilo werd gebouwd. De wilde Ooievaars lieten het tot 1983 afweten.

Toch is het niet zo dat er buiten de broedparen nooit andere Ooievaars werden waargenomen. Jaarlijks worden tijdens de voor- en najaarstrek verspreid over ons land veel waarnemingen gedaan.

Veel meldingen van ooievaars

Voor al in het voorjaar komen veel meldingen. Voor een groot deel hebben de waarnemingen betrekking op overvliegende vogels. Naar de herkomst, leeftijd en geslacht van deze vogels kunnen wij slechts gissen. Daar het om minimaal 250 exemplaren per jaar gaat is het duidelijk dat het overgrote deel, gezien de produktie in het laatste decennium, niet uit Nederland afkomstig is. Sommige van die Ooievaars brengen bezoeken aan onbezette of recent door mensen gebouwde nesten, houden zich daar even of wat langere tijd op om vervolgens te vertrekken. Zijn zij niet geslachtsrijp. Is de omgeving van zo'n nest niet geschikt of is het een combinatie van beide factoren?

Favoriet biotoop

De enorme veranderingen die het landschap in deze eeuw onderging, spelen ongetwijfeld een belangrijke rol die tot de zeer sterke achteruitgang van de Ooievaar heeft geleid. Het favoriete biotoop kenmerkt zich door een grote afwisseling. Het bestaat uit een open tot half-open landschap, veelal liggend op overgangen van hoog naar laag. De ge-

bieden die vroeger veel Ooievaars herbergden bezaten hoge grondwaterstanden in de zomer; zij kenden een extensief grasland- en slootbeheer en de vegetatie was niet overdreven hoog. De gevarieerde leefomstandigheden in die gebieden met o.a. enorme aantallen zowel grote als kleine insecten, veldmuizen en kikkers droegen bij tot het broedsucces. Het is niet zonder reden, dat de laatste broedparen in het rivierengebied voorkomen.

Voorjaar 1979

Hoe groot de aantrekkingskracht van geschikt lijkende biotopen is, blijkt uit 1979. Het was toen een koud en nat voorjaar met vochtige tot zeer vochtige graslanden, die bovendien pas laat gemaaid werden. Kennelijk was er toen voldoende voedsel, want in mei, — een maand waarin nog Ooievaars doortrokken — en in juni werden op zeer veel plaatsen zowel solitaire exemplaren als groepjes gezien. Dit was zelfs het geval in Friesland, waar in die tijd de graslanden normaliter een kale aanblik bieden. Nadat het maaiseizoen goed op gang was gekomen vertrokken alle dieren met de noorderzon.

Dankzij nat voorjaar 1983 weer ooievaars!

Tijdens het wel zeer natte voorjaar van 1983 moet ons land wel een eldorado voor rondzwervende Ooievaars zijn geweest. De situatie was nog extremer dan in het eerder beschreven jaar. Nu stonden graslanden tijden lang plas en dras. Een dergelijk uiterlijk moet ons land vroeger regelmatig getoond hebben. Daarbij nog gevoegd de uiterwaarden van de grote rivieren, waar na het droogvallen op allerlei plaatsen een keur van voedsel beschikbaar was. Verdronken en verzwakte dieren, mollen en muizen geconcentreerd op hoge droge plekken, in allerlei poeltjes vis voor het grijpen. Er is echter één verschil met 1979. Het aantal waarnemingen, hoe kan het ook anders, in het rivierengebied is groter dan ooit én er vond spontaan bouw van nesten plaats.

Ooievaars foerageren in uiterwaarden

Eén paar Ooievaars deed in Amerongen nestelpogingen op een schoorsteen in het dorp en merkwaardig genoeg

niet op het kasteel, waar vroeger altijd een nest heeft gezeten. Na enkele dagen gaven zij er de brui aan. De takken waaiden van de schoorsteen en de kauwen roofden ook hun deel. Het materiaal werd in de uiterwaarden gezocht. De Ooievaars van Wijk bij Duurstede was een groter geluk beschoren. Ook zij probeerden op een schoorsteen te bouwen en ondervonden dezelfde problemen. Na advies te hebben ingewonnen verschaftte een inwoner van de stad een ondergrond waarop de beide dieren verder konden bouwen met aangespoeld materiaal. Momenteel zijn er twee jongen. De oudere vogels foerageren hoofdzakelijk in de uiterwaarden, waar van een optimaal graslandbeheer dit jaar maar weinig meer terecht komt en in de aangrenzende Rijswijkse polder.

Een ander paar ondernam pogingen in juni bij Mill in de omgeving van een beekdal. Op initiatief van de gemeente is daar toen in de linde waarop de dieren het hadden voorzien een karrewiel met nestondergrond geplaatst. Ondanks deze hulp verdwenen de vogels enkele dagen later.

Al deze voorvallen leren ons, dat het misschien de moeite waard kan zijn een zódanig beheer te voeren op plaatsen die zich daartoe lenen, dat omstandigheden ontstaan zoals dit voorjaar.

Een oppervlakte van enkele honderden hectaren, al dan niet aaneengesloten, met zo mogelijk al een klaarstaand nest kan wellicht nog een aantal paren Ooievaars verleiden om te gaan broeden in onze lage landen.

Geraadpleegde literatuur

Jonkers, D. A., 1983: *Zijn er nog mogelijkheden voor Ooievaars in Nederland?* Vogels 3 (16): 152-155.

Rooth, J., 1975: *Over het voedsel, de terreinkeus en de achteruitgang van de Ooievaar Ciconia ciconia L. in Nederland* Ardea 45(3/4):7-116.

Summary

The storks of the Dutch storkfarms do breed occasionally outside the farmareas; migrating birds however never do anymore outside the existing nestsites. It is remarkable that after the very wet spring of 1983 several pairs of migrating storks decided to stay and two pairs successfully made new nests and one raised a family. It is proposed to keep small pasture-areas wet.

D. A. Jonkers,
Rijksinstituut voor Natuurbeheer,
Postbus 46, 3956 ZR LEERSUM.

